

Susreti pedagoga

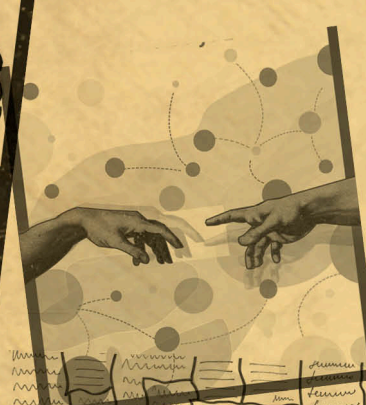
NACIONALNI NAUČNI SKUP

7. maj 2022.

OBRAZOVANJE U VREME KRIZE I KAKO DALJE

Zbornik radova

GLUVI TELEFONI

1838

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet,
Institut za pedagogiju i andragogiju
Pedagoško društvo Srbije

Susreti pedagoga
Nacionalni naučni skup:
Obrazovanje u vreme krize i kako dalje
7. maj 2022, Beograd

Zbornik radova

Izdavači

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet,
Institut za pedagogiju i andragogiju
Čika Ljubina 18-20, Beograd

Pedagoško društvo Srbije
Terazije 26, Beograd

Za izdavača

Prof. dr Jovan Miljković
Maja Vračar

Urednici

Prof. dr Živka Krnjaja
Doc. dr Mirjana Senić Ružić
Doc. dr Zorica Milošević

Recenzenti saopštenja

Prof. dr Radovan Antonijević
Doc. dr Saša Dubljanin
Prof. dr Emina Hebib
Prof. dr Aleksandra Ilić Rajković
Prof. dr Branislava Knežić
Prof. dr Živka Krnjaja
Doc. dr Bojan Ljujić
Prof. dr Nataša Matović
Doc. dr Vladeta Milin
Doc. dr Zorica Milošević
Doc. dr Lidija Miškeljin
Doc. dr Nataša Nikolić

Prof. dr Violeta Orlović Lovren
Prof. dr Dragana Pavlović Breneselović
Prof. dr Aleksandra Pejatović
Prof. dr Katarina Popović
Prof. dr Lidija Radulović
Doc. dr Mirjana Senić Ružić
Prof. dr Vera Spasenović
Doc. dr Milan Stančić
Doc. dr Zorica Šaljić
Prof. dr Aleksandar Tadić
Prof. dr Jelena Vranješević

Priprema za štampu i prelom

Dosije studio, Beograd
Doc. dr Mirjana Senić Ružić

Dizajn korica

Nikola Cvetković
Studenti pedagogije

Naslovna strana Zbornika kreirana je od radova pristiglih na „Sajam ideja“. Zahvaljujemo se svima koji su se odazvali na javni poziv i dostavili vizuelna rešenja za izgled Zbornika.

Izdavanje Zbornika finansirano je sredstvima Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

ISBN 978-86-80712-45-1

Odeljenje za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Pedagoško društvo Srbije organizovali su u okviru Susreta pedagoga nacionalni naučni skup sa temom „Obrazovanje u vreme krize i kako dalje“. Cilj skupa bio je da se analizira funkcionisanje sistema i prakse vaspitanja i obrazovanja u vreme krize i sagleda kroz različite nivoe obrazovanja i perspektive različitih učesnika vaspitno obrazovnog procesa, kako bi se razmotrilo prevazilaženje učenih teškoća.

Susreti pedagoga
Nacionalni naučni skup
7. maj 2022, Beograd

Obrazovanje u vreme krize
i kako dalje

Zbornik radova

Urednici
Prof. dr Živka Krnjaja
Doc. dr Mirjana Senić Ružić
Doc. dr Zorica Milošević

BEOGRAD • 2022.

Programski odbor skupa

dr Radovan Antonijević, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Miomir Despotović, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Živka Krnjaja, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Violeta Orlović Lovren, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Kristinka Ovesni, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Dragana Pavlović Breneselović, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Aleksandra Pejatović, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Vera Spasenović, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Jelena Vranješević, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Nataša Vujisić Živković, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Biljana Bodroški Spariosu, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Emina Hebib, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Aleksandra Ilić Rajković, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Nataša Matović, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Jovan Miljković, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Lidija Radulović, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Milan Stančić, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Aleksandar Tadić, vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Saša Dubljanin, docent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Ivana Jeremić, docent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Vladeta Milin, docent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Lidija Miškeljin, docent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Nataša Nikolić, docent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Mirjana Senić Ružić, docent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
dr Zorica Šaljić, docent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Maja Vračar, predsednica Pedagoškog društva Srbije
Biljana Radosavljević, potpredsednica Pedagoškog društva Srbije
Nataša Stojanović, Pedagoško društvo Srbije
Nevenka Kraguljac, Pedagoško društvo Srbije

Organizacioni odbor skupa

Nevena Mitranić, asistent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Luka Nikolić, asistent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Dragana Purešević, asistent, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Ivana Pantić, istraživač-saradnik, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Jelena Stojković, istraživač-saradnik, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Jelena Sekulić, istraživač-pripravnik, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Đurđa Maksimović, doktorand, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Marija Stanišić, doktorand, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Saška Milovanović, sekretar Pedagoškog društva Srbije
Aleksa Eremija, tehnički urednik, urednik sajta Pedagoškog društva Srbije
Vesna Bogičević, Pedagoško društvo Srbije
Dušica Čolaković, Pedagoško društvo Srbije
Tijana Đokić, Pedagoško društvo Srbije
Marijana Grbić, Pedagoško društvo Srbije
Irena Mučibabić, Pedagoško društvo Srbije
Aleksandra Petković, Pedagoško društvo Srbije
Mirjana Tomić, Pedagoško društvo Srbije
Nataša Veselinović, Pedagoško društvo Srbije
Bojana Milosavljević, student master studija, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Jovana Petrović, student master studija, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Tanja Teodosić, student master studija, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet
Klub studenata pedagogije, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet

Sadržaj

Uvodna izlaganja	8
Predrag Krstić – Svako zlo za neko dobro: Kriza i obrazovanje	9
Biljana Bodroški Spariosu – Povratak obrazovanju kao pedagoški odgovor na korona krizu	19
Mogućnosti za promenu obrazovne prakse	34
Nevena Mitranić i Živka Krnjaja – Predškolsko vaspitanje i obrazovanje u vreme krize COVID-19: Od slabosti ka transformativnom potencijalu	35
Dragana Purešević i Lidija Miškeljin – Nije stvar u tome šta je već šta može postati – Izgubljene mogućnosti i moguće prilike	42
Tatjana Marković – Preispitivanje teorijskih i praktičnih dimenzija inicijalnog obrazovanja vaspitača kroz regulisanost studentske prakse u vreme pandemije COVID-19	49
Ana Gardašević i Svetlana Mijajlović – Nesklad u participativnim ulogama dece i odraslih u dečjem vrtiću	57
Mirjana Senić Ružić – Angažovanje studenata u onlajn okruženju: Teorijski model zajednice koja istražuje	63
Danica Vasiljević Prodanović i Zagorka Markov – Opažanja studenata o kvalitetu onlajn nastave prema modelu istraživačke zajednice	71
Ivana Pantić – Izazovi roditeljstva u vreme krize	78
Iva Đolović i Tamara Injac – Kako onlajn nastava na fakultetima (ne) treba da izgleda	83
Društveni kontekst kao okvir za promenu obrazovne prakse	91
Vera Spasenović – Podrška prosvetnih vlasti školama u vreme kovid krize: očekivanja praktičara	92
Aleksandra Ilić Rajković – Medijska slika školovanja u uslovima pandemije	98
Aleksandar Tadić – O razlozima i primerenosti uniformne organizacije rada škola u vreme pandemije COVID-19	105
Zorica Šaljić – Izazovi u ostvarivanju inkluzivnog obrazovanja tokom korona krize	112
Tamara Nikolić – Šta obrazovanje jeste, a šta može da bude? Kriza kao prilika za promišljanje obrazovanja	119
Branislava Popović Čitić, Lidija Buković Branković, Marija Stojanović, Marina Kovačević Lepojević Ana Paraušić i Milica Kovačević – Nastavne prakse koje promovišu socijalno-emocionalno učenje: Korišćenje u uslovima pandemijskog obrazovanja	125
Jelena Medar i Marija Ratković – Grupni oblik nastavnog rada u uslovima pandemije COVID-19	131
Vukašin Grozdić – Digitalni jaz u vreme krize: Iskustva projekta „Digitalna ekspedicija“	138
Maša Đurišić i Nataša Duhanaj – Mišljenje roditelja o saradnji sa školom tokom pandemije COVID-19	145

Perspektive različitih učesnika obrazovne prakse	151
Radovan Antonijević – Priroda interakcije u obrazovanju na daljinu	152
Jelena Vranješević – Pravo na obrazovanje u vreme pandemije: Perspektiva dece/mladih	156
Saša Dubljanin – Ograničenja i teškoće u realizaciji onlajn nastave	162
Nataša Nikolić – Mogućnosti podsticanja samoregulacije u onlajn okruženju	168
Dobrinka Kuzmanović – Izazovi nastavnika u radu sa učenicima iz osetljivih socijalnih grupa tokom pandemije koronavirusa	173
Nina Jovanović i Tanja Topalović – Očekivanja od uloge pedagoga u toku pandemije COVID-19: Perspektiva učenika, nastavnika i uprave škole	180
Lea Gornjak, Biljana Drobnjak i Danijela Živanović – Značaj i uloga stručnih saradnika u realizaciji nastave na daljinu i nastave po kombinovanom modelu	188
Jela Stanojević – Didaktička preispitivanja iz ugla pedagoga u vreme krize	193
Ivan Davidović – Korišćenje informaciono-komunikacionih tehnologija u nastavi – Primer Savremene gimnazije	198
Lea Gornjak, Biljana Drobnjak, Danijela Živanović i Mirjana Sremčević – Mladi i mediji u doba krize	205
Participacija kao temelj promena obrazovne prakse	210
Nataša Matović – Participacija nastavnika u onlajn istraživanju	211
Kristinka Ovesni – Strategije profesionalnog usavršavanja nastavnika u periodu nesigurnosti i krize	218
Lidija Radulović i Luka Nikolić – Obrazovanje nastavnika u vreme krize: Šta se dešava sa socijalnom dimenzijom nastave	224
Milan Stančić – Ocenjivanje učenika tokom prve godine pandemije: Od menjanja paradigme do tehničkih rešenja	231
Aleksandra Pejatović i Dubravka Mihajlović – Obrazovanje odraslih u vreme krize – Između opstanka i daljeg razvoja	239
Violeta Orlović Lovren i Neda Čairović – Pandemija COVID-19 – Kriza i(li) prilika za preispitivanje prakse podučavanja univerzitetskih nastavnika	246
Jovan Miljković i Branka Radovanović – Jugoslovenska koncepcija delovanja u vanrednim situacijama i obrazovanje i učenje odraslih: Lekcije iz prošlosti	254
Bojan Ljujić – Tehnološka spremnost odraslih učesnika na izazove onlajn obrazovanja uslovljene pandemijom virusa COVID-19	259

PODRŠKA PROSVETNIH VLASTI ŠKOLAMA U VREME KOVID KRIZE: OČEKIVANJA PRAKTIČARA¹

Vera Z. Spasenović²
Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet

Apstrakt

Ustaljen način funkcionisanja škola i uobičajena profesionalna praksa nastavnika pretrpeli su velike izmene od pojave korona krize, a praktičari su se suočili sa nizom izazova i teškoća. U radu su predstavljeni rezultati istraživanja čiji je cilj bio da se sagleda koju vrstu podrške su zaposleni u školama očekivali od prosvetnih vlasti tokom aktuelne krize. Uzorak istraživanja činilo je 216 praktičara (nastavnika, stručnih saradnika i direktora), zaposlenih u osnovnim i srednjim školama širom Republike Srbije. Podaci su prikupljeni anketiranjem. Odgovori dobijeni na pitanje otvorenog tipa razvrstani su u 7 kategorija, čija je zastupljenost prikazana frekvencijama i procentima. Nalazi pokazuju da je među praktičarima najupadljivija potreba za tehničkom podrškom, zatim slede stručno-pedagoška i administrativno-organizaciona, dok se manji broj njih opredelio za finansijsku, zdravstvenu i psihološku podršku. U radu se zaključuje da prosvetne vlasti treba da ulože veći napor kako bi odgovorile na potrebe praktičara i pružile im adekvatnu pomoć i podršku.

Ključne reči: prosvetne vlasti, podrška školama, praktičari, kovid kriza.

Uvod

Skoro bez izuzetka, prosvetne vlasti širom sveta su se nakon pojave pandemije izazvane korona virusom našle u situaciji da moraju brzo i odgovorno da reaguju u neizvesnim i teškim okolnostima. Odlučne mere i intervencije, fleksibilnost u njihovoj primeni, dobra komunikacija i saradnja sa školama, jasne instrukcije, kao i energična podrška svim akterima u obrazovanju identifikovane su kao neke od ključnih preporuka prosvetnim vlastima za uspešan oporavak obrazovnih sistema u postojećim uslovima (Joynes et al., 2020; OECD & Education International, 2021; UNESCO, 2020; World Bank, 2020).

Shodno situaciji, obrazovne institucije su takođe morale brzo da se prilagode novonastalim okolnostima. Ustaljen način funkcionisanja škola i uobičajena profesionalna praksa nastavnika pretrpeli su velike izmene u kratkom roku. Izazovi i

---

¹ Rad je nastao u okviru naučnoistraživačkog projekta *Čovek i društvo u vreme krize* koji finansira Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.

² vspaseno@f.bg.ac.rs

teškoće sa kojima su se suočili praktičari prilikom prelaska na rad u digitalnom okruženju su bili veliki, posebno ako se ima u vidu da preko 80% nastavnika nije imalo ili je imalo vrlo ograničeno iskustvo u izvođenju onlajn nastave (Zavod za unapređivanje..., 2021). Takođe, pokazalo se da je dostupnost digitalnih resursa bila ključna teškoća sa kojom su se praktičari suočili prilikom prelaska na nastavu na daljinu, kao i da su jasne smernice resornog ministarstva u najmanjoj meri predstavljale pomoć praktičarima tokom prethodnog perioda (Zavod za unapređivanje..., 2021). Nastavnici su bili zbunjeni uputstvima i dopisima koje su dobijali od nadležnih organa (Jokić Zorkić et al., 2021) i tumačili su ih na različite načine (Stančić, 2021).

Pored podrške koju su zaposleni u školama dobijali kroz saradnju i razmenu sa kolegama (Stančić, 2021), nesumnjivo im je bila potrebna blagovremena, kontinuirana i sistematska pomoć i podrška nadležnih organa i institucija. Stoga je opravdano pitati se šta je praktičarima u tom pogledu najpotrebnije kako bi što uspešnije profesionalno delovali.

Metodološki pristup istraživanju

U okviru šireg istraživanja sprovedenog s namerom da se iz ugla praktičara sagleda delovanje prosvetnih vlasti u vreme krize izazvane korona virusom (Spasenović, 2021), želeli smo, između ostalog, da ispitamo koju vrstu podrške su zaposleni u školama očekivali od prosvetnih vlasti tokom aktuelne krize. U ovom radu se prezentuju nalazi dobijeni na navedeno istraživačko pitanje.

Uzorak istraživanja činilo je ukupno 216 praktičara – 131 nastavnik razredne ili predmetne nastave, 59 stručnih saradnika i 26 direktora, zaposlenih u osnovnim (56,5%) i srednjim školama (43,5%) širom teritorije Republike Srbije (16 od ukupno 18 školskih uprava). Daleko veći broj učesnika istraživanja radi u gradskoj školi (80,6%), u odnosu na prigradsku (10,6%) i seosku školu (8,8%). Udeo praktičara zaposlenih u prosveti duže od 20 godina (42,6%) veći je nego onih čiji radni staž u struci iznosi između 11 i 20 godina (35,6%) ili do 10 godina (21,8%).

Podaci su prikupljeni anketiranjem. U okviru ovog rada analiziraju se odgovori dobijeni na pitanje otvorenog tipa, kojim se od učesnika istraživanja tražilo da navedu koja vrsta podrške od strane prosvetnih organa i institucija bi im bila najpotrebnija kako bi se prevazišle teškoće na koje nailaze u aktuelnim okolnostima. Poziv za učešće u istraživanju upućen je u preko 400 škola, a onlajn upitnik je bio dostupan za popunjavanje tokom aprila 2021. godine.

Dobijeni odgovori razvrstani su prema svom sadržaju u odgovarajuće kategorije, koje nisu bile unapred formulisane, već su formirane induktivnim putem na osnovu analize izvornih podataka. Zastupljenost izdvojenih kategorija izražena je frekvencijama i procentima.

Rezultati istraživanja

Odgovor na pitanje o vrsti podrške prosvetnih vlasti koja je potrebna zaposlenima u školi u vreme aktuelne krize dalo je 214 učesnika istraživanja, od čega je njih 173 izdvojilo samo jednu vrstu podrške, dok su ostali istakli dve ili više. S obzirom na to da su složeniji odgovori razloženi na manje jedinice za analizu, broj kategorisanih odgovora ($f=259$) bio je veći od broja ispitanika koji su dali odgovor. Analizom dobijenih podataka izdvojeno je ukupno 7 kategorija odgovora (Tabela 1).

Tabela 1: Vrsta podrške koju praktičari očekuju od prosvetnih organa i institucija

Vrsta podrške f (%*)	Primeri odgovora
Tehnička 100 (46,7%)	Primer 1: Treba obezbediti opremu i stabilan internet svim učesnicima. Primer 2: Podrška u IKT opremi za škole.
Stručno-pedagoška 63 (29,4%)	Primer 1: Više konkretnih smernica nastavnicima kako da skrate i realizuju predviđeni program. Primer 2: Poštovanje mišljenja praktičara. Poštovanje nastavnika i nastavničke autonomije.
Administrativno-organizaciona 42 (19,6%)	Primer 1: Smanjiti pritisak... Administrativni poslovi su dominantni u odnosu na neposredni rad sa učenicima i roditeljima. Primer 2: Samo da nas oslobode svojih kontrola, svojih iznova i iznova novih zahteva koji nas dodatno opterećuju.
Finansijska 15 (7,0%)	Primer 1: Veće plate ... ovako niti nas cene, a još manje podržavaju. Primer 2: Treba sagledati opterećenje nastavnika u ovim uslovima i materijalno nagraditi rad za računarom od ponekad 10 ili više sati dnevno.
Zdravstvena 10 (4,7%)	Primer 1: Veća kontrola poštovanja epidemioloških mera u školama. Primer 2: Da nam nabave maske, da nam skrate boravak u školi, imamo 7 časova i izloženi smo virusu.
Psihološka 7 (3,3%)	Primer 1: Za početak da nas se sete, pomenu, stanu uz nas. Da nas pitaju kako smo! Primer 2: Više psihološke podrške, kako učenicima tako i njihovim roditeljima. Učenici postaju depresivni, kao i roditelji i nastavnici.
Ostalo 22 (10,3%)	

* Procenat je računat u odnosu na broj ispitanika koji su dali odgovor ($N=214$).

Tehnička podrška se ubedljivo izdvojila kao ona koja je najpotrebnija praktičarima. Za skoro polovinu učesnika istraživanja važno je da se obezbede digitalni

resursi neophodni za realizaciju nastave na daljinu (kompjuteri, tableti, mobilni telefoni, kao i stabilna i besplatna internet veza). Problemi se, prema rečima praktičara, ogledaju u tome što neki učenici nemaju računar i internet ili im je konekcija loša, što više članova domaćinstva treba istovremeno da koristi računar, što nastavnici koriste privatne resurse za službene svrhe, što škole nisu opremljene tako da većina nastavnika može da realizuje nastavu iz svojih učionica. Deo praktičara u svojim odgovorima izdvaja specifične kategorije aktera na koje bi ovakva pomoć i podrška trebalo da bude usmerena (učenici iz osetljivih grupa, nastavnici slabijeg materijalnog stanja, lošije opremljene škole).

Stručno-pedagoška podrška obuhvata odgovore koji se odnose na instruktivnu i savetodavnu pomoć praktičarima, jačanje digitalnih kompetencija nastavnika, kao i uspostavljanje odnosa poverenja sa praktičarima (29,4%). Zaposlenima u školama bi značilo da dobiju „jasnija uputstva“, „preciznije smernice“ i „konkretnije preporuke“ o realizaciji nastave u postojećim uslovima, kao i neposredniju savetodavnu pomoć u svakodnevnom radu. Posebno ističu značaj instrukcija vezanih za redukovanje gradiva i izdvajanje ključnih znanja kojima učenici treba da ovladaju, kao i smernica za ocenjivanje učenika u onlajn nastavi. Praktičari takođe osećaju potrebu za organizovanjem kvalitetnih obuka za korišćenje digitalnih platformi i alata, kao i za obezbeđivanjem prilika za razmenu primera dobre prakse. Podrška se za njih ogleda i u mogućnostima da se „čuje glas“ praktičara i uvaži njihovo iskustvo prilikom donošenja odluka, kao i da se pokaže veće poverenje u njihovu stručnost i pruži viši stepen profesionalne autonomije.

U kategoriju nazvanu *administrativno-organizaciona podrška* svrstani su odgovori koji se tiču odluka nadležnih organa o organizaciji i realizaciji nastave, kao i zahteva koji se upućuju školama (19,6%). Zaposleni u školama žele, pre svega, „rasterećenje od obaveza administrativnog tipa“, koje opažaju kao nesvršishodne i dodatno opterećujuće u situaciji kad im je obim posla ionako povećan, a traže i „da se smanji kontrola i pritisak“. Takođe, pored blagovremenog donošenja odluka, praktičari očekuju i drugačija rešenja u pogledu režima rada škola i modela odvijanja nastave – vraćanje u redovan ritam rada ili, pak, bolju organizaciju neposrednog rada s učenicima.

Finansijska podrška za praktičare znači poboljšanje njihovog materijalnog statusa generalno, kao i dobijanje finansijske stimulacije za „uloženi trud i iscrpljujući rad“ u otežanim okolnostima tokom pandemije (7%).

Zdravstvena podrška se odnosi na potrebu zaposlenih u školama za čvršćom kontrolom poštovanja epidemioloških mera u školama, adekvatnijim načinima praćenja obolelih učenika i nastavnika i reagovanjem u skladu sa realnom procenom rizika od zaraze, kao i obezbeđivanjem maski i higijenskih sredstava (4,7%).

U kategoriju *psihološka podrška* svrstani su odgovori koji se odnose na psihosocijalnu dobrobit zaposlenih, ispoljavanje brige za njih i pokazivanje razumevanja za njihov rad i zalaganje u teškim okolnostima (3,3%).

Kategorijom *Ostalo* (10,3%) obuhvaćeni su odgovori u kojima se ističe da nije potrebna pomoć/podrška, odnosno da je ona već dobijena (3,3%), zatim odgovori koji po svom sadržaju nisu mogli biti svrstani u neku od prethodno navedenih kategorija (na primer, potreba za angažovanjem dodatnog nastavnog osoblja) (4,7%), kao i oni koji sadržinski nisu bili vezani za postavljeno pitanje (2,3%).

Umesto zaključka

Uspešno vođenje obrazovne politike nužno podrazumeva participativan proces, tj. proces u kome postoji konstruktivna razmena i saradnja između donosilaca odluka i praktičara u procesu kreiranja i implementacije obrazovno političkih rešenja (Spasenović i sar., 2020). Uvek, a posebno u kriznim situacijama, važno je da se temeljno razmotre teškoće i izazovi sa kojima se suočavaju praktičari, da se čuju njihovi predlozi i ideje, kao i da se odgovori na njihove potrebe. Samo tako se može graditi prostor u kome se praktičari osećaju uvaženo, samouvereno i profesionalno kompetentno i u kome se postižu željeni rezultati.

Nalazi ovog istraživanja pokazuju da praktičari očekuju raznovrsnu podršku nadležnih organa i institucija. Najupadljivija je potreba za tehničkom podrškom, zatim slede stručno pedagoška i administrativno-organizaciona, dok se manji broj njih opredelio za finansijsku, zdravstvenu i psihološku podršku. Ako imamo u vidu prethodno izložene nalaze o tome šta isti ovi ispitanici zameraju delovanju prosvetnih vlasti tokom pandemije (Spasenović, 2021), rezultati predstavljeni u ovom radu su sasvim očekivani. Naime, pokazalo se da praktičarima, između ostalog, smetaju neobezbeđenost tehničkih resursa potrebnih za nastavu na daljinu, neblagovremene, nejasne i nedosledne smernice i uputstva, nezadovoljavajuća rešenja u pogledu režima i organizacije rada škola, neuvažavanje specifičnosti uslova u kojima škole funkcionišu, nekonsultovanje prosvetnih radnika i neuvažavanje njihovog mišljenja itd. (*Ibid*).

Iako su, bez sumnje, prosvetne vlasti preduzele niz koraka kako bi pomogle školama da se izbore sa teškoćama i problemima, očigledno da je da su te inicijative bile nedovoljne ili neadekvatno sprovedene. Praktičari nisu zadovoljni načinom komunikacije i podrškom koji su dobijali od prosvetnih vlasti tokom pandemije (Đerić, 2021), te je u narednom periodu potrebno uložiti veći napor kako bi se odgovorilo na njihove potrebe i pružila im se očekivana pomoć i podrška. Imajući u vidu nalaze ovog istraživanja, nadležni organi i institucije posebnu pažnju treba da usmere na obezbeđivanje resursa potrebnih za onlajn nastavu, pružanje intenzivnije instruktivne i savetodavne pomoći i smanjivanje zahteva birokratsko-administrativnog tipa.

Međutim, treba naglasiti da za podržavajuće politike u domenu obrazovanja i zadovoljavanje potreba praktičara nisu odgovorne samo prosvetne vlasti. Bez međusektorske saradnje, šire društvene podrške, ali i političke opredeljenosti da je obrazovanje prioritet ovog društva teško se može očekivati da će obrazovne institucije i praktičari dobiti svu pomoć i podršku koja im je potrebna.

Literatura

- Đerić, I. (2021). Podrška tokom nastave i učenja na daljinu u vreme Kovid-19 krize: perspektiva stručnih saradnika. U I. Jeremić, N. Nikolić i N. Koruga (ur.), *Vaspitanje i obrazovanje u digitalnom okruženju – Zbornik radova sa nacionalnog naučnog skupa Susreti pedagoga* (str. 25-34). Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta i Pedagoško društvo Srbije.
- Jokić Zorkić, T., Mičić, K., & Kovács Cerović, T. (2021). Lost Trust? The Experiences of Teachers and Students during Schooling Disrupted by the Covid-19 Pandemic. *CEPS Journal*, 11(Special Issue), 195-218.
- Joynes, C., Gibbs, E., Sims, K., & Rodney, R. (2020). *Overview of emerging country level response to providing educational continuity under COVID-19. What's working? What isn't? Report. April 2020. EdTech and coronavirus (COVID-19) series*. Preuzeto sa <https://inee.org/system/files/resources/emerging-country-level-responses.pdf>
- OECD, & Education International (2021). *Principles for an Effective and Equitable Educational Recovery*. Paris: OECD Publishing.
- Spasenović, V. (2021). Odgovor prosvetnih vlasti na aktuelnu krizu: viđenje praktičara. U V. Spasenović (ur.), *Obrazovanje u vreme kovid krize: gde smo i kuda dalje* (str. 183-198). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Spasenović, V., Hebib, E. i Šaljić, Z. (2020). Učešće praktičara u procesu stvaranja i sprovođenja obrazovnih politika. *Nastava i vaspitanje*, 69(3), 257-272.
- Stančić, M. (2021). Čemu ocenjivanje u doba krize: perspektive nastavnika na društvenim mrežama. U V. Spasenović (ur.), *Obrazovanje u vreme kovid krize: gde smo i kuda dalje* (str. 199-214). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- UNESCO (2020). *Education in a post-COVID world: Nine ideas for public action*. Paris: UNESCO.
- World Bank (2020). *The COVID-19 pandemic: Shocks to education and policy responses*. Washington, DC: World Bank. Preuzeto sa <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/33696>
- Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja (2021). *Prikaz i analiza rezultata istraživanja: Izvođenje obrazovnog vaspitno procesa učenjem na daljinu*. Beograd: ZUOV.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

616.98:587.834]: 37.091(082)(0.034.2)
37.091:004(082)(0.034.2)
37.018.43.004(082)(0.034.2)
371.68/.69(082)(0.034.2)
37.091.3(082)(0.034.2)

НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП СУСРЕТИ ПЕДАГОГА (2022 ; БЕОГРАД)
Образовање у време кризе и како даље [Електронски извор] : зборник радова / Nacionalni naučni skup Susreti pedagoga, 7. мај 2022, Београд ; уредници Živka Krnjaja, Mirjana Senić Ružić, Zorica Milošević. – Београд : Филозофски факултет Универзитета, Институт за педагогiju и андрагогiju : Педагошко друштво Србије, 2022 (Београд : Институт за педагогiju и андрагогiju). – 1 USB флеш меморија ; 8 x 12 x 1 cm

Sistemska zahtevi: Nisu navedeni. – Nasl. sa naslovnog ekrana. – Tiraž 100. – Napomene i bibliografske reference uz radove. – Bibliografija uz svaki rad.

ISBN 978-86-80712-45-1 (IZPIA)

- а) Пандемија – Образовање – Зборници
- б) Информациона технологија – Образовање – Зборници
- в) Настава – Методе – Зборници
- г) Електронско учење – Зборници
- д) Учење на даљину – Зборници
- ђ) Наставна средства – Зборници

COBISS.SR-ID 62675209